

SOVRA UNA NUOVA O RARA SPECIE
DI PIANTA MALPIGHIACEA

MEMORIA

DEL SIG. PROFESSORE

GAV. GIUSEPPE MORIS

SOCIO ATTUALE

INSERITA NELLA PARTE SECONDA DEL TOMO XXIV.

DELLE MEMORIE

DELLA SOCIETÀ ITALIANA DELLE SCIENZE

RESIDENTE IN MODENA.

MODENA

DAI TIPI DELLA R. D. CAMERA

1848.

Fra le Malpighiacee descritte nelle opere degli Autori, od esistenti nelle collezioni che venni fatto di consultare, come quelle dell' Erbario del De Candolle e del Museo di Parigi, quelle stesse che fan parte della Monografia dell' egregio Sig. Adriano di Jussieu (Monograph. des Malpigh. Paris 1843-1844), io non ne ho trovato alcuna cui abbia potuto riferire la specie della quale impendo a trattare. Ella è questa indigena della nuova Granata, d' onde l' infelice nostro Bertero ne dirigeva esemplari al suo e mio Maestro il Professore Balbis di grata memoria. Tali esemplari in numero di due, l' uno in fiore, l' altro in frutto, con annessavi cartuccia sopra la quale leggesi scritto di carattere dello stesso Bertero « *Triopteris, Hiraea?* Mompox 1820 », conservansi presso l' erbario che già fu del Balbis, ed or dell' orto botanico di Torino. Da essi ho tolto la descrizione e la tavola che sottopongo al giudizio de' Botanici.

Alla descrizione poi ho aggiunto alcune brevi annotazioni concernenti i caratteri pe' quali o la specie potrà per avventura venir ad essere innalzata al grado di Genere, ovvero si avranno ad ampliare que' del *Tetrapteryx*, cui ho intanto creduto doverla rapportare.

TETRAPTERYS ALLOPTERYS.

T. foliis ovatis, brevi acuminatis, basi ad latus nervi dorsalis utrinque glanduliferis, adultis glabratis; stipulis lanceolatis perexiguis, ad basim petioli utrinque ramo insertis, deciduis; corymbis plurifloris, axillaribus terminalibusque; pedunculis, ad medietatem infrave, tenuissime 1-2-bracteolatis; calicibus 8-glanduliferis; petalis staminibusque glabris; Samarae oblongae, glabratae alis lateralibus utrinque tribus-quinque (raro hinc binis), transversim obliqueve insertis, ligulaeformibus, subaequalibus, regulari serie ab ala dorsali aequidistantibus eademque superantibus.

DESCRIPTIO

Rami teretes, flexiles, inferne glabrati, superne pilosi, juniores virentes, adulti fusco-rubentes.

Folia petiolata, opposita, membranacea, ovata ovato-elliptica, nonnulla ad basim obliqua, unciam unciam et semis et paullo ultra lata, sesquunciam uncias tres longa, juniora ad utramque paginam marginesque pilosa, adulta fere omnino glabrata, floralia, saltem suprema, caeteris minora, omnia margine integerrima, apice attenuata, breviter acuminata acutaque, ima basi paginae inferioris, ad latus utrumque nervi medii, glandula una alterave subrotunda, sessili praedita, nervo medio subtus prominente, lateralibus primariis prominulis, ascendentibus, subparallelis, ad folii marginem non pertingentibus, at paullo infra marginem arcuatim confluentibus, mox in minores, etiam confluentes, ad marginem usque divisas. Petioli lineam unam-quatuor ad maximum longi, pilis rufescentibus primum obsiti, mox fere glabrati, superne canaliculati, nonnullique verrucula aut glandula una alterave prominula medietatem versus instructi.

Stipulae utrinque ad imam petiolorum basim ramo, nec petiolo, insertae, liberae, triangulo-lanceolatae lanceolataeve,

acutae, perexiguae, paullo ultra dimidiam lineam fereve lineam longae, deciduae.

Ramuli floriferi ad superiorum foliorum axillas et terminales. Flores juxta superiorem partem cujusque ramuli floriferi pedunculati, racemum praebentes corymbosum aut corymbum simplicem, longitudine folia floralia inferiora aequantem iisdemve breviorum, floralia superiora nunc aequantem, nunc duplo ultrave superantem. Pedunculi ad bractearum axillas solitarii, bracteolis saepe binis, oppositis alternisve, medietatem versus aut infra, stipati, in pedicellum uniflorum abeuntes. Pedicelli nudi, pedunculis quibuscum articulantur triplo sextuplo longiores, apice nonnihil incrassati.

Bracteae bracteolaeque valde exiguae, triangulo-lanceolatae, lanceolataeve, acutae.

Calix quinquefidus, laciniis ovatis, acutiusculis obtusisve, altera (extima) eglandulifera, reliquis quatuor glanduliferis, glandulis ovalibus, majusculis, basim dorsalis lacinae faciei, ipsamque faciem dorsalem, pleraque parte, utrinque, occupantibus.

Petala quinque, hypogyna, albida (ex sicco) aut ochroleuca, glabra, calicis laciniis alterna, iisdemque duplo ultrave longiora, tenuiter unguiculata, limbo ovali obovato, facie nonnihil concavo, margine integro obiterve dentato.

Stamina decem, alterna petalis opposita caeteris vix breviora, omnia fertilia calicemque vix superantia: Filamenta glabra, inferne dilatata imaque basi in anulum hypogynum invicem coalita: Antherae introrsae, cordato-ovales, biloculares, incumbentes, flavescentes, glabrae, juxta longitudinem cito dehiscentes; Connectivum dorsale, flavo-rufum, crassiusculum, apice antherarum loculos superans.

Ovarium ex ovellis tribus hirsutissimis, angulo centrali inter se coalitis, interna inferiori facie receptaculo triquetronico affixis. Styli tres, inter ovella exserti, rigiduli, liberi, glabri, staminibus paullo longiores, apice oblique subtruncati; stigmatibus laterali, flavido.

Fructus e samaris tribus subindeve, abortu, paucioribus. Samarae coriaceo-membranaceae, triquetro-compressae, oblongae, rufulae, nunc omnino glabratae, nunc pilis vix ullis sparsis obsitae, medio dorso in alam longitudinalem unicam, simplicem, latere utroque in alas, seu processus alaeformes, plures abeuntes; alae subcoriaceae, venosae, rufulae, nitentes; dorsalis seu longitudinalis oblonga, margine integra obiterve undulato-crenulata; laterales numero saepe utrinque quatuor, subindeve in altero ex lateribus tres, perraro, et quidem in unica ex mihi spectatis samaris, duae, in altero latere quatuor quinque (Samarae in utroque latere bialatae, nullae se mihi praebuere), transversim aut oblique insertae, ab ala dorsali aequidistantes, uniseriatae, nunc patentes invicemque fere parallelae, nunc superiores et inferiores praesertim ab intermediis divergentes, singulae lineares aut lineari-spathulatae, apice crenato-denticulatae integraeve, alam dorsalem superantes, invicem pariterque ad basim saepe divisae longitudineque subaequales etiamque latitudine, nisi duae, quod rarum, in unicam coalescant.

Semen oblongum, brevi acuminatum, glabrum, funiculo brevi, infra apicem, oblique appensum: ejus integumenta membranacea; extimum (testa) rufescens; intimum (endopleura) tenuissimum, aegre ab extimo sejungendum. Cotyledones crassae, inter se fere aequales, basi non biauriculatae, in aliis seminibus prorsus rectae, in aliis summo apice nonnihil inflexae. Radicula recta, supera, brevissima cum cotyledonibus sensim continua.

Plantae pili malpighiacei.

Frutex aut arbuscula.

Hab. in nova Granata, circa Mompox. Bertero!

ICONIS EXPLICATIO.

1. Ramus florifer: naturali magnitudine.
2. Ramulus axillaris, florifer (auctus); Stipulis infra petiolorum basim ramo insertis.

3. Ramus fructifer: naturali magnitudine.
4. Pedunculus, ad bracteae axillam, bracteolatus, florifer: valde auctus, perinde ac sequentia.
5. Flos.
6. Stamina; filamentis basi in anulum coalitis.
7. 8. 9. Stamina a facie postica, latere, et a facie antica.
10. Connectivum dorsale antherarum loculos superans.
11. Ovarium hirsutissimum et Styli.
12. Diagramma floris.
13. Pedunculus fructifer.
14. 15. 16. Samarae alarum lateralium numero variae.
17. Samara, detracta altera pericarpium parte, ut semen, funiculo brevi, infra apicem appensum adspiciatur.
18. Fructus sectio transversa.
19. Receptaculum floris calice et staminum filamentis stipatum.
20. Semen.
21. Embryo cum altera ex cotyledonibus.
22. Cotyledones et embryo.
23. Fragmentum folii, glandulis, ima basi, ad latus utrumque nervi dorsalis.
24. Pilus malpighiaceus.

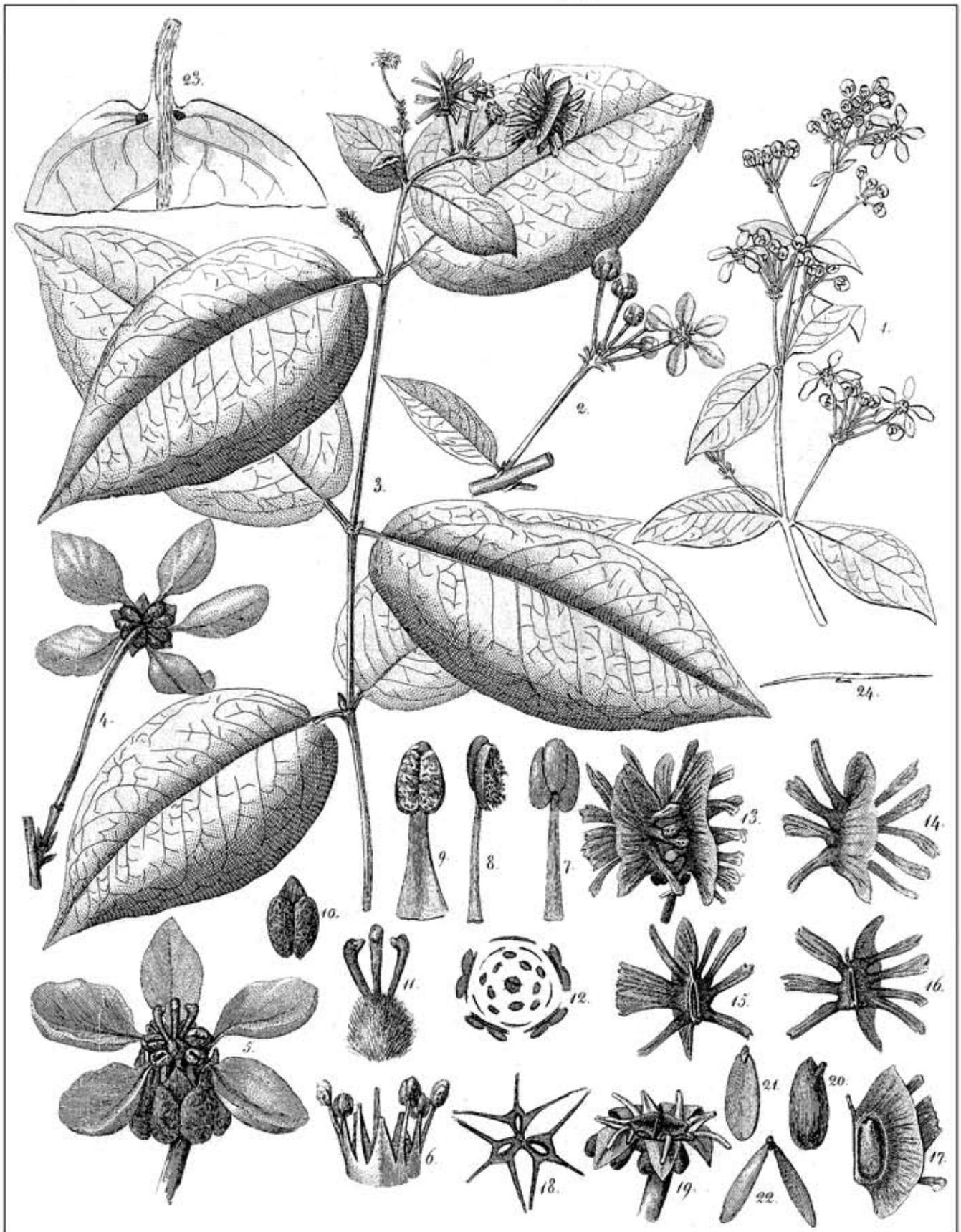
OBSERVATIO.

Malpighiacea stirps descripta accedit ad *Tetrapterydem* ADR. JUSS. *Monogr.* et ENDLICH. *Gen.* magis quam ad aliud genus *pleuropterygium*, ita tamen ut discrimina quaedam adnotanda sint.

A *Tetrapterydis* nempe sectione 1^a seu *Tetrapteryde genuina* ADR. JUSS. *Mon. Malpigh.* 2. p. 265. quacum habitu et inflorescentia congruit, differt carpellorum ala dorsali majuscula, cotyledonibus basi nequaquam biauriculatis. Cum ejusdem generis sectione 2^a seu *Pentapteryde* ADR. JUSS. l. c. p. 291. consentit ala carpellorum dorsali vera, etsi laterales non superante, praeterea cotyledonum forma; at recedit ramulis

floriferis haud contractis, et inflorescentia haud subsessili: ab utraque autem generis sectione differt alis lateralibus non quatuor at pluribus, regulari serie ab ala dorsali aequidistantibus, non inferioribus quam superioribus cristae aut alae dorsali propius insertis (vid. ADR. JUSS. *Mon. Malpigh.* 2. p. 264.). Num idcirco stirps nostra ad eas aequiparanda penes quas, quemadmodum in *Tetrapteryde buxifolia* CAV., *paludosa* et *longibracteata* ADR. JUSS. *Monogr.* cit. p. 285. 286. 287., Samarum, praeter quatuor alas primarias, appendicibus processibusve alaribus aut alis secundariis sunt praeditae? Sed enim allatis in speciebus, sive cristae, sive appendices alares, sive alae secundariae, vel interjectae deprehenduntur cristam inter dorsalem et alas laterales veras, vel tenuitate, forma, longitudine aut structurae indole ab alis primariis discrepant: in nostra autem samararum alae laterales omnes quacumque ratione spectentur, quocumque nomine appellentur, parem inter se et cum ala dorsali textus formam praebent, a nervis lateralibus folii carpellaris pariter procedentes, eandem referunt insertionis rationem, eandem faciem caeteraque, sic ut aliae aliis accessoriae vel secundariae haberi nequeant. Quare ut optimo jure *Allopterys* nostra *Tetrapterydis* generi accenseatur erunt ne ejusdem *Tetrapterydis* characteres generici, quod praesertim spectat ad alas carpellorum laterales, amplificandi? seu potius erit ne *Allopterys* ipsa genus per se, traditis characteribus a *Tetrapteryde* satis diversum? Equidem quibus datum fuerit processuum alarium alarumque lateralium modum, insertionem atque numerum in plurium *Tetrapterydem* samaris spectare, et cum illis *Allopterydis* nostrae conferre, iis iudicium relinquo. Interea stirpem cujus praecipuas notas depromsi e paucis unici fructiferi speciminis carpellis, ad *Tetrapterydem*, donec plura innotescant, referendam esse putavi.

Heyland del.

Tetrapterys Allopterys

Broni inv.